

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku

**k výroku a odôvodneniu uznesenia ústavného súdu č. k. III. ÚS 460/2023
z 28. septembra 2023**

1. V súlade s § 67 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripájam k uzneseniu ústavného súdu č. k. III. ÚS 460/2023 z 28. septembra 2023 odlišné stanovisko, a to k jeho výroku aj odôvodneniu.

2. Ústavný súd uznesením z predbežného prerokovania ústavnú sťažnosť sťažovateľky odmietol podľa § 56 ods. 2 písm. g) zákona o ústavnom súde z dôvodu zjavnej neopodstatnenosti.

3. Slovné spojenie „*zjavne neopodstatnený*“ pri rešpektovaní základných pravidiel nielen jazykového, ale i logického výkladu umožňuje pri predbežnom prerokovaní odmietnuť len taký návrh na začatie konania, ktorý nielenže je očividne (na prvý pohľad) zjavne neopodstatnený, ale ktorý nespĺňa dostatočné ústavno-právne požiadavky. Odmietnutie návrhu pre jeho zjavnú neopodstatnenosť tak predstavuje akýsi „*prechodový*“ článok medzi odmietaním pre existenciu čisto procesných prekážok (napr. pre nedostatok zákonom predpísaných náležitostí) a meritórnym prieskumom návrhu (PL. ÚS 10/2019). Inými slovami, o zjavnú neopodstatnenosť ide vtedy, ak je vzhľadom na obsah návrhu a okolnosti prípadu už v čase predbežného prerokovania zrejmé, že návrhu nebude možné po jeho prípadnom meritórnym prerokovaní vyhovieť, a to ani sčasti.

4. Podľa môjho názoru v okolnostiach posudzovanej veci nešlo o prípad zjavnej neopodstatnenosti a ústavná sťažnosť si zaslúžila meritórne preskúmanie zo strany ústavného súdu. Ak nie pre iné dôvody (ktoré uvádzam ďalej v tomto odlišnom stanovisku), tak minimálne pre pochybnosti o tom, či najvyšší súd rozhodol v súlade s vlastnou judikatúrou, a ak sa od nej odklonil, či tento svoj odklon zdôvodnil. Existencia zjavne odlišného rozhodnutia vo vzťahu k vlastnej rozhodovacej praxi v obdobnej veci (bez vyjadrenia samotného najvyššieho súdu k tejto otázke) podľa môjho názoru vylučuje, aby v okolnostiach posudzovanej veci bolo možné už v štádiu predbežného prerokovania konštatovať, že návrhu nebude možné po jeho prípadnom meritórnym prerokovaní vyhovieť, a to ani sčasti.

5. Na tomto mieste považujem za vhodné uviesť, že ústavný súd v konaní o ústavnej sťažnosti sťažovateľky nerozhodoval o výsledku trestného konania a týmto disentom nemám v úmysle ani ja akýmkoľvek spôsobom tento výsledok prejudikovať. Mojim úmyslom je v tomto odlišnom stanovisku poukázať na to, že bez ohľadu na to, o ako politicky či inak citlivú vec ide, ľudské práva a základné slobody musia byť aj v takom prípade rešpektované, pričom ak z odôvodnenia napadnutého rozhodnutia vyvstávajú pochybnosti o tom, či rešpektované boli, potom by vec mala byť ústavným súdom meritórne preskúmaná a „kvázi prieskum“ ústavného súdu v štádiu predbežného prerokovania ústavnej sťažnosti v takom prípade z hľadiska poskytnutia ochrany ľudským právam a základným slobodám nie je dostačujúci.

6. Najvyšší súd v posudzovanom konaní rozhodoval v zmysle § 23 ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorého: *„Z dôležitých dôvodov môže byť vec príslušnému súdu odňatá a prikázaná inému súdu toho istého druhu a stupňa; o odňatí a prikázaní rozhoduje súd, ktorý je obom súdom najbližšie spoločne nadriadený.“*

7. V odôvodnení napadnutého rozhodnutia sám poukazuje na fakt, že odňatie veci príslušnému súdu a jej prikázanie inému (inak miestne nepríslušnému) súdu je opatrením výnimočným, pretože predstavuje prielom do ústavou garantovaného práva, že nikto nemôže byť odňatý jeho zákonnému sudcovi podľa čl. 48 ods. 1 ústavy (zvýraznenie pridané, pozn.).

8. Ďalej uviedol, že slovné spojenie *„dôležité dôvody“* vyplývajúce z ustanovenia § 23 ods. 1 Trestného poriadku nie je zákonom presne vymedzené, avšak *„práve vzhľadom na výnimočnosť takéhoto postupu je potrebné dôležitými dôvodmi rozumieť existenciu takých dôvodov, ktoré v konkrétnej trestnej veci lepšie zabezpečia uplatnenie základných zásad trestného konania prostredníctvom súdu, ktorému je vec delegovaná. Za dôležité dôvody je potrebné považovať predovšetkým hospodárnosť a rýchlosť trestného konania, potrebu vykonať spoločné konanie o viacerých trestných veciach, výchovné pôsobenie na páchatel'a a iné osoby, či okolnosti, ktoré majú zabezpečiť zistenie skutkového stavu veci ako hlavného predpokladu spravodlivého rozhodnutia. Dôležitým dôvodom podľa ustálenej súdnej praxe je aj situácia, keď všetci sudcovia súdu nižšieho stupňa sú vylúčení z vykonávania úkonov trestného konania (R 7/1984, R 101/2000). Pri úvahách, či sú v konkrétnom prípade dané dôležité dôvody pre odňatie a prikázanie veci, treba hodnotiť všetky okolnosti odôvodňujúce takýto postup vo vzájomnej súvislosti a pri posudzovaní ich opodstatnenosti a závažnosti je potrebné prizerať aj na význam zákonných ustanovení o príslušnosti súdov a sudcov (R 6/1996).“*

9. S týmito závermi najvyššieho súdu nemožno nesúhlasiť. Dodávam však, že podľa môjho názoru práve s ohľadom na dôležitosť a silu práva na zákonného sudcu musia byť rovnako silné a dôležité aj dôvody, kedy možno pristúpiť k jeho obmedzeniu.

10. Právo na zákonného sudcu je ústavnou zárukou každého účastníka konania, že v jeho veci bude rozhodovať súd a sudcovia, ktorí sú na to povolaní podľa vopred známych pravidiel, ktoré sú obsahom rozvrhov práce upravujúcich pridelenie súdnych prípadov jednotlivým sudcom tak, aby bola zachovaná zásada pevného pridelenia súdnej agendy a aby bol vylúčený (z rôznych dôvodov a pre rozličné účely) výber sudcov *ad hoc* (m. m. I. ÚS 239/04, IV. ÚS 257/07, II. ÚS 560/2018). Každá výnimka zo základného práva alebo slobody sa musí pritom vykladať reštriktívne, najmä tak, aby sa zachovala podstata a zmysel posudzovaného základného práva (na nestranného sudcu), ako aj podstata a zmysel základného práva na spravodlivý proces (IV. ÚS 345/09).

11. V uznesení z predbežného prerokovania, ktorým bola odmietnutá ústavná sťažnosť sťažovateľky, sa uvádza, že prvoradým účelom základného práva na zákonného sudcu podľa čl. 48 ods. 1 ústavy je zabrániť tomu, aby súd, ktorý má konkrétnu vec prerokovať a rozhodnúť, bol obsadený spôsobom, ktorý by sa dal označiť za svojvoľný alebo prinajmenšom za účelový (II. ÚS 893/2014). Podľa môjho názoru rovnako platí, že účelom tohto ustanovenia je zabrániť tomu, aby bola vec odňatá súdu, ktorému bola pridelená

spôsobom, ktorý by sa dal označiť za svojvoľný alebo účelový. Skôr ako svojvôľu mám však v posudzovanom prípade pochybnosti o dostatočnosti zdôvodnenia napadnutého uznesenia, a to aj s ohľadom na argumentáciu sťažovateľky, ktorá si zo strany najvyššieho súdu vyžadovala podľa môjho názoru väčšiu pozornosť, akú napokon získala.

12. V zásade možno povedať, že pokiaľ ide o vzťah k sťažovateľke (v justičnom prostredí nepochybne exponovanej obžalovanej), aktuálne možno vymedziť tri skupiny sudcov – do prvej skupiny možno zaradiť tých, ktorí majú k sťažovateľke vyslovene negatívny postoj, v druhej skupine sú sudcovia, ktorí jej, naopak, napriek všetkému môžu byť pozitívne naklonení, a v tretej skupine sú sudcovia s neutrálnym postojom. Otázka, ktorá bola zásadná pre spravodlivé posúdenie veci najvyšším súdom, znela tak, či je nevyhnutné, aby boli z prejednávania veci sťažovateľky vylúčení všetci sudcovia Okresného súdu Trenčín (potencionálne aj tí, ktorí už aktuálne patria pod Okresný súd Trenčín s ohľadom na zmeny v súdnej mape – a to bez ohľadu na to, že súd musel rozhodovať podľa právneho stavu platného v čase rozhodovania, t. j. keď ešte nová súdna mapa nebola v platnosti). Úlohou ústavného súdu bolo posúdiť, či najvyšší súd dal na túto otázku odpoveď a či túto odpoveď možno považovať z ústavnoprávneho hľadiska za akceptovateľnú – t. j. či z odôvodnenia jeho rozhodnutia možno vyvodit' také dôležité dôvody odňatia veci zákonnému súdu, ktoré sú v súlade s princípom a právom na zákonného sudcu v zmysle čl. 48 ods. 1 ústavy.

13. Podľa môjho názoru ostalo aj najvyšším súdom nezodpovedaných viacero otázok, pričom je potrebné zdôrazniť, že s ohľadom na princíp subsidiarity nebolo úlohou ústavného súdu tieto otázky zodpovedať namiesto neho.

14. Najvyšší súd v napadnutom rozhodnutí za dôležitý dôvod na odňatie veci Okresnému súdu Trenčín a jej prikázanie inému súdu považoval v prvom rade skutočnosť, že sťažovateľka dlhodobo pôsobila na Okresnom súde Trenčín, a to nielen ako sudkyňa, ale aj ako jeho predsedníčka. Uvedené podľa najvyššieho súdu spôsobuje pochybnosti o nezaujatosti všetkých sudcov Okresného súdu Trenčín, a to bez ohľadu na skutočnosť, že sťažovateľka na uvedenom súde už viac ako 12 rokov nepôsobí. K argumentácii sťažovateľky o tom, že zo súčasných 27 sudcov Okresného súdu Trenčín 13 z nich na súde v čase jej pôsobenia nepracovalo, uviedol, že podľa jeho názoru bolo podstatné, že títo sudcovia boli na Okresný súd Trenčín pridelení v čase, keď sťažovateľka zastávala vysokú funkciu na Ministerstve spravodlivosti Slovenskej republiky. Funkcia na ministerstve ako dôvod ale dopadá na všetky súdy a uvedené konštatoval najvyšší súd napriek vlastnému rozhodnutiu č. k. 4NDt/25/2016 z 24. novembra 2016, v ktorom najvyšší súd nevylúčil sudcu [REDAKOVANÉ] z prejednávania veci týkajúcej sa jeho bývalého kolegu z Okresného súdu Bratislava II, „*ak nie sú zistené konkrétne okolnosti svedčiace o užšom priateľstve, o inej kvalite než je bežný kolegiálny kontakt, nemôže byť dôvodom na vylúčenie sudcu z vykonávania úkonov trestného konania len samotná skutočnosť, že v minulosti ako kolegovia pracovali na tom istom súde*“. Ako sa s týmto judikátom najvyšší súd vysporiadal, by pritom bolo možné zistiť z vyjadrenia najvyššieho súdu, ak by bola sťažnosť prijatá na ďalšie konanie. Vysvetlenie však neponúkol najvyšší súd, ale väčšina senátu ústavného súdu, pričom mám určité pochybnosti, či tak urobiť mohol.

15. Súd sa vo svojej rozhodovacej činnosti v otázke nestrannosti sudcov už tradične odvolávajú na známe rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) Delcourt proti Belgicku zo 17. 1. 1970 (č. 2689/65), prebraté z prostredia britského House of Lords, podľa ktorého spravodlivosť nielenže má byť vykonávaná, ale sa musí aj javiť, že je vykonávaná („*Justice must not only be done, it must also be seen to be done*“). Samotný najvyšší súd však uvádza, že má byť vylúčená akokoľvek vonkajšia oprávnená pochybnosť o jeho nestrannosti. Nestačí akákoľvek pochybnosť. Objektívna nestrannosť sa posudzuje podľa vonkajších objektívnych skutočností a spočíva v posúdení, či nezávisle od osobného správania sudcu určité overiteľné skutočnosti neumožňujú pochybovať o jeho nestrannosti (III. ÚS 491/2016). Rozhodujúcim prvkom v otázke rozhodovania o zaujatosti zákonného sudcu je to, či dôvod obavy je objektívny – zo strany nezainteresovaného pozorovateľa. Treba rozhodnúť v každom jednotlivom prípade, či povaha a stupeň vzťahu sú také, že prezrádzajú nedostatok nestrannosti súdu (Pullar proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok ESLP z 10. 6. 1996, č. 22399/93). Ani teóriu zdania nemožno vykladať tak, že možno zákonného sudcu vylúčiť akoby „*pre istotu*“, a k obmedzeniu ústavou garantovaných práv už vôbec nemôže dôjsť preto, že si to vyžaduje aktuálna spoločenská objednávka.

16. Zdôrazňujem to, čo som povedal v úvode – v tomto štádiu konania pred ústavným súdom podľa môjho názoru nebolo možné jednoznačne skonštatovať porušenie práv sťažovateľky, rovnako ako nebolo možné konštatovať, že k porušeniu za žiadnych okolností nedošlo. Samotné odôvodnenie najvyššieho súdu zjavne nie je bez racionálneho uvažovania a na prvý pohľad sa nejaví ani ako svojvoľné. Bolo však vhodné (z môjho pohľadu aj potrebné), aby sa najvyšší súd k veci vyjadril, a to v miere, ktorá je akceptovateľná z hľadiska práva účastníka konania na odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Nie je správne, ak súd zdôvodňuje svoje rozhodnutie až v konaní pred ústavným súdom, napriek tomu však nemožno uprieť význam vyjadrenia príslušného súdu ako odporcu v konaní pred ústavným súdom.

17. Nesúhlasím s názorom väčšiny senátu, že o odňatí veci a prikázaní veci inému súdu možno rozhodnúť „*bez ohľadu na to, že na ňom pôsobia aj sudcovia, u ktorých nepochybne nie je dôvod na to, aby na nich bolo objektívne nazerané tak, že sú k sťažovateľke zaujatí a tak vylúčení z rozhodovania o oproti nej podanej obžalobe*“. Ak totiž možno nájsť troch sudcov Okresného súdu Trenčín, u ktorých neexistuje objektívne dôvod na to, aby bolo na nich možné nazerať ako na zaujatých, potom mala vec zostať na Okresnom súde Trenčín. Tým skôr, ak je väčšina senátu toho názoru, že možno so sťažovateľkou súhlasiť v tom, že „*na tomto okresnom súde pôsobí množstvo sudcov, u ktorých nemožno rozumne predpokladať ich zaujatosť*“. Teda, pokiaľ bola hypotetická možnosť, že na Okresnom súde Trenčín budú traja sudcovia nestranní v subjektívnom aj v objektívnom význame, bola ústavne konformná aplikácia § 23 ods. 1 Trestného poriadku taká, ktorá nepredstavuje dôležitý dôvod na odňatie veci. Takýmto výkladom by sa na jednej strane učinilo za dosť základnému právu na zákonného sudcu a na druhej strane by sa zohľadnil úzky výklad výnimky uvedenej v ustanovení Trestného poriadku.

18. Nadväzujúce odôvodnenie disentanovaného uznesenia ústavného súdu síce v žiadnom prípade nemožno pokladať za svojvoľné, neracionálne či nesprávne, avšak ide o argumentáciu, ktorá mala byť súčasťou napadnutého uznesenia najvyššieho súdu a nebolo

v kompetencii ústavného súdu dopĺňať odôvodnenie napadnutého uznesenia nad rámec toho, čo najvyšší súd v napadnutom uznesení skutočne uviedol. Ústavný súd v konaní o ústavnej sťažnosti nemá dotvárať argumentáciu, prečo k porušeniu práv prísť nemohlo, resp. neprišlo, ale úlohou ústavného súdu je zhodnotiť prizmou ústavy dôvody iných inštitúcií (tu najvyššieho súdu), či obstoja z hľadiska obmedzovania práv a slobôd v teste ústavnosti. Judikatúra ústavného súdu sa stabilizovala na kontrole zlučiteľnosti účinkov interpretácie a aplikácie zákonného práva s ústavou (por. nález III. ÚS 260/2023, bod 7 tam cit. case-law). Nie je to totiž ústavný súd, kto obmedzuje práva a slobody jednotlivcov, ale iné inštitúcie štátu, pričom úloha súdu spočíva v posúdení dôvodov na zásahy do práv.

19. Za situácie, keď ústavný súd rozhodnutie najvyššieho súdu o odňatí a prikázaní veci (hoc z iných dôvodov) už raz „zvrátil“ (pozri nález ústavného súdu č. k. IV. ÚS 44/2023), mal najvyšší súd venovať odôvodneniu rozhodnutia podstatne viac pozornosti. Pochybnosti by pritom mohlo rozptýliť samotné vyjadrenie najvyššieho súdu, ak by ústavný súd bol býval prijal ústavnú sťažnosť sťažovateľky na ďalšie konanie a vec meritórne preskúmal.

V Košiciach 28. septembra 2023

Peter Straka
sudca